

Trips-avtalet

- en studie om relationen mellan intresseorganisationer
och överstatliga organ

VT 2008

Handledare: Ulf Bjereld

Författare: Lars Karlsson

Antal ord: 8745

Abstract

Bakgrund: Beslutet om att införa en internationell reglering om immaterialrätt i form av Trips-avtalet har väckt starka reaktioner både från u-länder och forskare för att vara en produkt av ett alltför stort inflytande för privata intresseorganisationer.

Syfte: För att belysa frågan om varför Trips-avtalet kom att bli så influerat av intresseorganisationer ämnar jag att studera förhandlingarna som föregick det. Följande frågor har väglett min undersökning: (1) vilka intresseorganisationer har haft tillträde till förhandlingarna? Och (2) fanns det några karaktärsdrag dessa organisationer hade som innebar att de kunde få tillträde till förhandlingarna?

Metod: En teoriprövande studie har genomförts av beslutsprocessen i sin helhet. Till min hjälp har jag använt skrivna källor om Trips-processen, årsredovisningar från inblandade intresseorganisationer samt diverse litteratur om teorier om relationen mellan stat och intresseorganisationer.

Resultat: Studien visar att intresseorganisationer har fått tillträde till beslutsprocessen. Den visar dock inte på några speciella karaktärsdrag som har haft betydelse för att vissa intresseorganisationer har fått tillträde till beslutsprocessen medan andra inte har det.

Slutsats: Ingen av de prövade teorierna har visat sig ha någon större förklaringskraft i Trips-fallet.

Innehållsförteckning

Inledning.....	4
Syfte och frågeställning.....	5
Trips.....	5
Tidigare forskning.....	7
Teori.....	8
Pluralismen.....	8
Gruppteori.....	9
Neo-pluralism.....	10
Korporatismen.....	10
Skandinavisk korporatism.....	11
Producentkorporatism.....	12
Teorierna i relation till varandra – ekvifinalitet.....	12
Från stat till överstat.....	13
Begreppsprecisering.....	14
Metod.....	15
Analysenheter.....	17
Analysverktyg.....	19
Tänkbara resultat.....	20
Resultat.....	21
IPC.....	21
WHO.....	23
Organisationerna – anställda och tillträde.....	23
Analys.....	25
Slutsats.....	26
Problem med slutsatserna och vidare forskning.....	28
Referenser.....	28
Litteratur.....	28
Övriga källor.....	29

Inledning

Handelsorganet *World Trade Organization* (WTO) handhåller en mängd internationella handelsavtal. Ett av dessa är *Agreement on Trade Related Aspects of Intellectual Property* (eller, som det ofta brukar kallas, Trips-avtalet) som är det avtal som reglerar immaterialrätt¹ internationellt. Ända sedan Trips-avtalet ratificerades 1994 har det fått utstå kritik från både forskningsvärlden och utvecklings-länder (u-länder). Avtalet beskylls, från u-ländernas håll, bland annat för att vara en starkt bidragande orsak till att till exempel bromsmediciner för HIV/AIDS-mediciner (och andra mediciner) har blivit dyrare och mer svårtillgänglig där den behövs som mest. Från forskarhåll kritiseras avtalet främst för att vara en produkt av att man under förhandlingsprocessen lät privata intressen få alltför stor makt över besluten².

Trips-avtalet undertecknades under Uruguay-rundan av WTO-förhandlingarna³. I WTO förhandlar en mängd nationer, genom nationella representanter med varandra för att komma överens om internationella riktlinjer och regler i handelsfrågor. Tanken är att besluten som tas skall vara så demokratiskt representativt som möjligt även på en hög internationell nivå. Officiellt har därför inga privata intresseorganisationer tillträde till förhandlingarna, men i Trips-fallet har det visat sig vara tandlöst. Trips-avtalet är starkt influerat av privata intresseorganisationer och resultatet är därefter⁴. Idealet om global representation har alltså inte uppfyllts i förhandlingarna om Trips-avtalet, varför det även är intressant att studera ur ett statsvetenskapligt perspektiv.

Det är ingen hemlighet att privata intresseorganisationer har haft stor makt över beslutsprocessen kring Trips-avtalet. Processen är väl kartlagd och dokumenterad av bland andra Peter Drahos och Duncan Matthews. Den mest omfattande kartläggningen (och kritiken) tordes dock komma ur Susan K. Sells bok *Private Power, Public Law: The Globalisation of Intellectual Property Rights* (2003) där hon gör en djupgående processanalys av beslutsprocessen. Även om perspektivet framförallt är nordamerikanskt så är det en omfattande dokumentation av Trips-processen. I boken redogör hon tydligt för vilken roll de privata

1 På engelska *intellectual property rights* – immaterialrätt är ett samlingsnamn för den juridiska avdelningen som reglerar ting som inte har någon egentlig fysisk form, men som ändå betraktas som någonting som går att äga, till exempel patent, upphovsrätt, varumärken osv.

2 Se t. ex. Sell 2003; May & Sell 2006; Drahos 1995; Matthews 2002

3 Förhandlingarna hålls på olika ställen i världen med jämna mellanrum och får namn utifrån var de specifika förhandlingarna ägde rum. Uruguay-rundan ägde således rum i Uruguay och inleddes i slutet av 80-talet och avslutades 1994.

4 Se till exempel Sell 2003:96; Drahos 1995; Matthews 2002

intresseorganisationerna har haft under Trips-processen och hur de fick så pass mycket inflytande i förhandlingarna.

Syfte och frågeställning

Sells studie är en väldigt djupgående och informativ studie av Trips-processen. Ett perspektiv som hon dock bortser från är *hur* dessa organisationer har fått tillträde till en arena som annars, i normala fall, endast är tillgänglig för nationella representanter.

Syftet med denna uppsats är att försöka förklara hur privata intresseorganisationer har kommit att få tillträde till Trips-förhandlingarna trots att de egentligen inte skall ha det. För att kunna besvara detta behöver även andra frågor besvaras: (1) vilka aktörer har fått tillträde till Trips-förhandlingarna? och (2) finns det speciella organisatoriska karaktärsdrag som har varit betydelsefulla för att få tillträde till förhandlingarna? Till min hjälp kommer jag att använda mig av ett antal teoretiska antaganden om relationen mellan stat och intresseorganisationer för att testa dess tillämpbarhet dels i en mer internationell, överstatlig kontext och dels i Trips-fallet.

Trips

Innan jag utför studien är det dock på sin plats att göra en kort presentation av Trips-avtalet.

Trips-avtalet markerade, när det ratificerades, en helt ny syn på immaterialrätt i världen. Avtalet var en övergång från en syn på immaterialrätt som ett tekniskt och svårtillgängligt element utanför den globala politikens värld till ett internationellt regleringssystem som täcker alla immaterialrätt. Antalet immaterialrättsliga discipliner utökades dramatiskt i avtalet, jämfört med något annat immaterialrättsligt avtal som hittills har funnits, till att omfatta allt som immateriell egendom innebär medan det samtidigt har utökat rättigheterna för innehavarna av dessa rättigheter⁵.

Trips-avtalet kom till som en reaktion på teknologiutvecklingen i världen⁶. De konventioner som reglerade immaterialrätt innan Trips-avtalet var fragmenterade i vilken typ av immaterialrätt de skyddade och det var relativt få länder i världen som undertecknade alla avtalen. Organisationen som hade översyn över alla dessa gamla avtal var World Intellectual Property Organization (WIPO)⁷. Organisationen hade vid

5 Sell 2003:2

6 Matthews 2002:8

7 WIPO är, liksom WTO, ett FN-organ, men till skillnad från WTO så koncentreras dess verksamhet

slutet av 80-talet 18 olika konventioner och avtal under sin regi och 135 medlemsländer. Konventionerna och avtalen hade dock dålig uppslutning bland medlemsländerna. Av de 18 konventionerna och 135 medlemsländerna så hade den konventionen med flest ratificeringar 108st (Paris-konventionen). Med undantag från Bern-konventionen (95 ratificeringar) så hade alla andra konventioner endast mellan 20 och 50 ratificeringar⁸. Immaterialrätten var således dåligt reglerad på ett globalt plan och påtryckningar från ”kunskapsindustrin”⁹ gjorde gällande att ett allomfattande, globalt immaterialrättsligt avtal behövdes.

Trips-avtalet kom att bli just ett sådant. Vad som gör avtalet unikt är att det utgör ett enhetligt ramverk för all immaterialrätt på ett internationellt plan snarare än den tidigare, fragmenterade internationella regleringen. Till skillnad ifrån de avtal och konventioner som WIPO hade ansvar för, är Trips-avtalet obligatorisk för alla länder som vill vara med i WTO¹⁰. Trips-avtalet bygger visserligen mångt och mycket på WIPOs avtal och konventioner, men går även utöver dessa konventioner och avtal i vissa avseenden. Ett exempel gäller datorprogram:

”Computer programs, whether in source or object code, shall be protected as literary works under the berne convention”¹¹

Den här artikeln uttrycker alltså att datorprogram ska jämföras med litterära verk i immaterialrättslig mening. Det är ett tydligt exempel på hur Trips-avtalet även har utökat skyddet till att innefatta även sådant som tidigare ej har reglerats. Faktum är att just datorprogram fortfarande inte definieras som immateriell egendom utan befinner sig i ett slags upphovsrättsligt ingenmansland¹².

I och med att Trips-avtalet är ett enhetligt ramverk under WTOs regi innebär det att det finns ett betydligt mer robust bestraffningssystem för att immaterialrättsregimen också ska efterlevas. Trips är inte en uppsättning lagar som kan implementeras av nationerna, utan utgör en minimumstandard för vilka skydd som ska implementeras i nationell lagstiftning i alla WTO-länder. Avtalet *kräver* att nationell lagstiftning utformas så att de uppfyller denna standard. WTO ansvarar för att de undertecknande länderna efterlever avtalet och inför en nationell lagstiftning

endast till immaterialrätt.

8 May & Sell 2006:162-163

9 Kunskapsindustri syftar här på de företag vars verksamhet inbegriper immaterialrättsliga ting, till exempel patent och varumärken.

10 Sell 2003:8

11 Trips-avtalet, artikel 10 §1

12 Se t. ex. Search 1999

som är i linje med Trips inom en rimlig tid. WTO kan i sin tur införa handelssanktioner mot länder som inte anses efterleva detta krav om så efterfrågas¹³. Det här innebär att immaterialrätten har förflyttats från att vara en diplomatisk fråga för länder att komma överens om nationerna emellan till en heltäckande internationell reglering. Trips-avtalet är i den meningen en global immaterialrättsregim med ett one-size-fits-all-perspektiv.

Tidigare forskning

Vad behöver en intresseorganisation för att få tillträde till politiska beslutsprocesser? Finns det organisatoriska karaktärsdrag som gör en organisation mer privilegierad än andra när det gäller att få tillträde till beslutsprocesser? Dessa frågor ställde Marie Uhrwing när hon med sin avhandling ”*Tillträde till maktens rum: Om intresseorganisationer och miljöpolitiskt beslutsfattande*”¹⁴ dök in för att studera olika beslutsprocesser där intresseorganisationer var inblandade.

Uhrwings studie skiljer sig från den mesta annan forskning om intresseorganisationer i Sverige. Hon har studerat hur intresseorganisationer får tillträde till maktens korridorer, men har också studerat inflytandeaspekter som intresseorganisationerna kan ha i beslutsprocesser.

Resultatet visar att det finns vissa karaktärsdrag organisationer ska ha för att ha en större chans att delta i beslutsprocesser. Ju närmre det slutgiltiga beslutstagandet processen är, desto fler kriterier måste intresseorganisationen uppfylla för att få delta. Det pekar också på att det kan vara viktigt att ha representell dominans och att vara en producentorganisation, men framförallt så är en organisations resurser viktiga. Dock finns det fortfarande kanaler in till beslutsprocessen som är öppna för alla organisationer oavsett karaktärsdrag.

Uhrwings avhandling är något av en standardbok inom forskningsområdet om relationen mellan stat och intresseorganisationer, men är begränsad i det avseendet att den är baserad på en nationell nivå. Daniel Berlin använder sig av Uhrwing, men i en internationell kontext, när han i sin avhandling ”*Green Power Generators: how the political stakes of global environmental conventions make some NGOs more fit for power than others*”¹⁵ identifierar två teoretiska antaganden om maktgenererande

13 Sell 2003:9

14 Uhrwing 2001

15 Berlin 2007

resurser. Det första är fysisk kapacitet med fokus på finansiella resurser, anställda, antalet sympatisörer och geografisk position, det andra teoretiska antagandet lägger vikt på en organisations status i form av expertis, social ställning och oberoende. Berlin lägger mycket energi på makt i sin avhandling. Han mäter det med hjälp av ett index med nio indikatorer baserade på organisationers närvaro och aktiviteter i globala konventioner och informanternas bedömning av organisationernas inflytande. Han har använt källor i en mängd olika former som mediaarkiv, intervjuer och så vidare.

Hans resultat vittnar om att riskerna för beslutsfattaren som är involverade i konventioner och avtal ökar betydelsen av statusresurserna expertis, social ställning, oberoende och, till viss del, även ekonomiska resurser. Högre politiska risker resulterade i att betydelsen av expertis, social ställning och ekonomi ökade medan betydelsen av oberoende minskade ju högre riskerna var. Andra karaktärsdrag konventionerna hade verkade inte påverka betydelsen av resurser.

Teori

I min analys kommer jag att undersöka vilka intresseorganisationer som fått tillträde till förhandlingarna om Trips-avtalet och varför det är just dessa som har fått det tillträdet. Teorierna jag kommer använda mig av är framförallt de som används av Marie Uhrwing och Daniel Berlin. I sin avhandling utgår Uhrwing ifrån tre olika teoribildningar om synen på relationen mellan staten och olika intresseorganisationer: den pluralistiska bildningen, den korporatistiska, samt teorin om politiska möjlighetsstrukturers bild (PM-teori). I min undersökning kommer jag dock inte använda mig av PM-teorin eftersom inga av de organisationer jag studerar är särskilt nyetablerade och därför ser jag inte att denna teori skulle kunna ha någon förklaringskraft i min undersökning. I det här avsnittet kommer jag att presentera dessa tre var för sig för att sedan diskutera dem i relation till varandra.

Pluralismen

Den första teorin som presenteras, den pluralistiska, utgår ifrån ett, för alla pluralister (se nedan) gemensamt antagande om relationen mellan stat och intresseorganisationer: att staten inte sätter upp några tillträdeshinder för intresseorganisationer. Staten ses som en neutral arena där olika politiska intressen

och grupperingar strider för sina intressen och den förda politiken reflekterar resultatet av dessa strider. Eftersom staten är neutral kan den inte sätta upp några tillträdes hinder för intresseorganisationer. Det finns olika sätt att se på vilken roll staten har i sammahanget inom pluralismen, men huvudpoängen är att det inte finns några strukturella hinder för intresseorganisationer att delta i den politiska processen¹⁶. Utifrån det här antagandet skiljer man på ”insiders” – de intresseorganisationer som får strida i statens arena i den politiska processen – och ”outsiders” – de som inte får det. Den uppenbara frågan är under vilka omständigheter intresseorganisationer får tillträde eller inte. I det här avseendet kan man urskilja två grenar inom pluralismen: gruppteorin och neo-pluralism¹⁷.

Gruppteori

Gruppteorin vilar på en syn på samhället som bestående av olika grupper som balanserar varandra¹⁸, där grupper definieras löst som grupper av individer som agerar eller potentiellt skulle kunna agera tillsammans¹⁹. Grupperna som agerar politiskt representerar, grovt sett, de grupper som finns i samhället som helhet.

Inom den här skolan anser man att det inte finns några som helst hinder för intresseorganisationer att delta i beslutsprocessen. Istället balanserar olika intressen varandra genom sina respektive politiskt aktiva grupper. Resursskillnaderna mellan grupperna anses jämna ut sig över tiden eftersom det anses vara många grupper och möjligheterna att hävda sig anses icke-kumulativa och spridda mellan många olika grupper²⁰.

Kritiken mot teorin växte sig dock allt starkare med tiden och många ansåg att det visst finns hinder för intresseorganisationerna att hävda sig gentemot staten. Robert A. Dahl menar att det är uppenbart att inte alla intresseorganisationer får tillträde, utan att resurser är avgörande för om intresseorganisationer får tillträde eller inte²¹. Den här kritiken har vunnit relativt stort insteg inom pluralismen²², men gruppteorin har

16 Uhrwing 2001, s 18-20

17 Termen här förslås av Marie Uhrwing (2001) men hon använder den själv inte utan använder enbart termen pluralism. Hon menar att man måste skilja på pluralism som företeelse och pluralism som teoribildning, vilket gör att termen pluralism kan vara aningen förvirrande. Jag väljer därför att benämna företeelsen som pluralism och teoribildningen som neo-pluralism.

18 Bentley 1967:258

19 Uhrwing 2001, s 20

20 Dahl 1982:34-35; Petracca 1992:5

21 Dahl 1982:207-209

22 Uhrwing 2001:21

inte avskrivits helt. Gruppteorin kom i ny dager då de två senaste decenniernas uppsving för gräsrotsorganisationer, såsom miljöorganisationer, har lett till viss balans mellan intressegrupper. Alan Rosenthal menar till exempel att resurser visserligen spelar en roll, men att breddningen av den politiska debatten har öppnat maktens dörrar även åt de resurssvagaste²³. En annan gruppteoretiker menar att resurssvaga grupper även kan alliera sig med resursstarka, eller att det räcker med en karismatisk ledare för att även de resurssvagaste grupperna ska få tillträde till beslutsprocesserna²⁴.

Neo-pluralism

Den dominerande falangen inom pluralismen är dock neo-pluralismen²⁵. Eftersom pluralisterna inte tror på strukturella hinder (från statens sida) så menar man, inom denna gren av pluralismen, att tillträde eller inte tillträde till den politiska arenan beror på hur mycket resurser intresseorganisationerna har eftersom det har effekt på hur väl en organisation kan organisera sig som en enhetlig aktör. Det råder dock ingen konsensus kring exakt vad som menas med resurser. Oftast menar man en organisations finansiella resurser²⁶, men andra hävdar att även andra resurser kan spela in, såsom mobilisering och organisering av medlemmar, kontroll över resurser som är ”oundgängliga för samhället” och så vidare²⁷. Här menas alltså att organisationerna själva är begränsade till sina resurser när det gäller tillträde eller inte tillträde i den politiska beslutsprocessen. Man skiljer alltså här mellan resursstarka och resurssvaga organisationer där de resursstarka får tillträde till beslutsprocesser och där de resurssvaga står utanför.

Korporatismen

Den korporatistiska skolan bildades som en reaktion mot den pluralistiska. De motsatte sig den pluralistiska skolans alldeles för ljusa syn på intresseorganisationssystemet²⁸. Korporatisterna menar att staten, till skillnad från pluralisterna, inte är en neutral aktör. Staten betraktas istället som en homogen aktör med relativt enhetliga intressen²⁹. Korporatisterna menar att staten sätter upp vissa

23 Rosenthal 1993:223-224

24 McFarland 1983, 1992

25 Uhrwing 2001:22

26 Jordan & Richardsson 1987:5; Williamson 1989 kap. 3

27 Schlozman & Tierny 1986:396

28 Uhrwing 2001:25

29 Se t. ex. Lehbruch & Schmitter 1982; Rothstein 1992

strukturella hinder för intresseorganisationer att delta i beslutsprocesserna. Det går en tydlig skiljelinje mellan vilka intressorganisationer som staten tillåter att få tillträde till beslutsprocesserna och de som inte får det och korporatisterna menar att staten aktivt gör detta val³⁰. På basis av det här kan man, enligt korporatismen, inte betrakta staten som en neutral aktör. Givet det här antagandet, på vilka grunder väljer då staten vilka organisationer den ska samarbeta med och vilka den inte ska samarbeta med? Här råder det delade meningar inom den korporatistiska skolan och man brukar dela upp dem i två läger: den skandinaviska korporatismen och producentkorporatismen.

Skandinavisk korporatism

I den skandinaviska korporatismen menar man att staten väljer att samarbeta med de intresseorganisationer som har en dominerande position inom sitt intresseområde³¹. Det är således dessa som får privilegierat tillträde till beslutsprocesser³². Staten antas bjuda in dessa dominerande aktörer för rådgivning och konsultation inom specifika intresseområden, vilket gör att de dominerande intresseorganisationerna har betydligt lättare att få tillträde än andra mindre, konkurrerande organisationer som inte har en dominerande position inom intresseområdet.

Vad innebär det då att en organisation är dominerande inom sitt intresseområde? I det här avseendet är teorin oklar. Ofta menar man samlande rikorganisationer, till exempel i form av paraplyorganisationer, som LO eller Riksidrottsförbundet³³. Att en organisation är rikstäckande innebär dock inte per definition att det är en dominerande organisation och den skandinaviska korporatismen är otydlig om vad det är mer specifikt för egenskap eller egenskaper som gör att dessa kan betraktas som dominerande. Vissa menar att en organisation kan anses vara dominerande om den inte har någon egentlig konkurrens inom sitt intresseområde³⁴. Det här ger dock ingen ledtråd om hur eller med vilka medel en organisation har uppnått den dominerande statusen. Några sätt man kan ha uppnått denna status, enligt mig, kan vara att mäta hur många medlemmar en organisation har, eller vilka finansiella tillgångar den har.

30 Ibid

31 Se t. ex. Rothstein 1992:30-31; Öberg 1994:265

32 Ibid

33 Uhrwing 2001:27

34 Uhrwing 2001:28

Producentkorporatism

Producentkorporatismen är en gren inom korporatismen som främst förespråkas av Alan Cawson. Han menar att man ska skilja på korporativa och kompetativa organisationer. Det för att han anser att de skiljer sig betydande ifrån varandra och att det inte räcker med en enda teori för att förklara flera olika typer av företeelser³⁵. Med korporativa organisationer avses olika producentorganisationer, inklusive arbetsmarknadens parter, och dessa definieras utefter sin socioekonomiska position³⁶. Med kompetativa avses alla andra organisationer, t ex ideologiska, religiösa och etniska organisationer³⁷. Producentkorporatisterna bryr sig inte speciellt mycket om de kompetativa organisationerna utan menar att pluralismen bäst kan förklara de kompetativa organisationernas tillträdesmöjligheter till beslutsprocesser³⁸. Desto mer vikt lägger man på de korporativa organisationerna. Man menar att dessa har betydligt lättare att hävda sig gentemot staten på grund av sin socioekonomiska position. Med socioekonomisk position menas att producentorganisationerna är beroende av staten, men staten är också beroende av producentorganisationerna. Ömsesidigt beroende är vad som gör att producentorganisationerna har större möjligheter att samverka med, och bli konsulterade av staten³⁹. Staten har inte samma möjlighet att ”köra över” producentintressen som den har med andra intressen eftersom det skulle vara svårt att föra en offentlig, ekonomisk politik. Producentorganisationer anses därför ha betydligt lättare att få tillträde till maktens rum än kompetativa organisationer. Å andra sidan är staten mer eller mindre beroende av producenterna beroende på vilken socioekonomisk status producenterna har.⁴⁰

Teorierna i relation till varandra – ekvifinalitet

Här har vi alltså fyra olika teorier om statens relation till intresseorganisationer som var och en skiljer sig åt på en del viktiga områden. Hur ska man nu gå vidare och undersöka dem empiriskt? En uppmärksam läsare har kanske vid det här laget upptäckt att det här inte är helt okomplicerat. Komplikationer uppstår då man måste mäta dessa teoretiska utsagor empiriskt. Vi har utifrån dessa fyra teorier fyra olika dikotomier att arbeta med: grupp teorin har insiders – outsiders, neo-pluralismen har

35 Cawson & Saunders 1983:9

36 Cawson 1982:38

37 Cawson 1985:4

38 Uhrwing 2001:31

39 Cawson 1983, 1986:62

40 Uhrwing 2001:30-33

resursstark – resurssvag, den skandinaviska korporatismen har dominerande – inte dominerande och producentkorporatismen har hög status – låg status. Dessa är visserligen ömsesidigt uteslutande inom sina egna dikotomier, men inte nödvändigtvis i relation till varandra. I praktiken kan dessa fyra teorier leda till ett och samma empiriska utfall. En resursstark organisation är ofta också en dominerande organisation, och kanske också en producentorganisation. Icke-etablerade organisationer och kompetativa organisationer är således också ofta resursvaga organisationer⁴¹. Man kan således använda sig av ett och samma mått för att testa dessa tre teorier: resurser. Det här kan ses som en fördel eftersom det gör att det blir lättare att undersöka när man med bara en variabel kan testa flera olika teorier, men det är också ett problem. Hur ska man kunna avgöra, med hjälp av empiri, vilken av dessa teorier som förklarar relationen mellan stat och intresseorganisationer bäst när var och en i praktiken kan mynna ut i ett och samma empiriska utfall? Det här är ett såkallat ekvifinalitetsproblem. Man kan inte utifrån ett och samma empiriska material finna stöd för, eller falsifiera någon av teorierna var för sig. Jag tänker inte själv försöka utveckla en slags lösning på detta problem, så jag tänker testa alla dessa teorier tillsammans. En fördel med det är att studien blir relativt enkel att göra med färre variabler att studera. Problemet är att alla teorier står och faller på ett och samma empiriska material, som inte nödvändigtvis behöver vara den optimala operationaliseringen i alla fall.

Från stat till överstat

Alla teorier nämnda ovan har olika syn på relationen mellan stat och intresseorganisationer, men alla har de gemensamt att de utgår från just staten. Här kommer jag dock att beskriva kort varför teorierna även kan gälla även på andra nivåer. Intresseorganisationer är inte bundna till att enbart samarbeta med staten. Det finns också många möjligheter för dem att hävda sig i andra sammanhang, som i det här fallet det överstatliga organet WTO. Intresseorganisationer har många möjligheter att få tillträde till beslutsprocesser på annan nivå än just den statliga, men det innebär inte att de inte kan påverka staternas politik på det sättet. Daniel Berlin uttrycker det: ”[Non-state actors] goes under, above and beyond the state level at the same time as they identify spheres, centres and situations in which the state still plays crucial roles”⁴². Det finns alltså inga strukturella hinder, utöver de olika teoriernas syn på

41 Uhrwing 2001:38

42 Berlin 2007, s 12

relationen, för intresseorganisationer att även pröva lyckan på en överstatlig nivå för att på det sättet försöka få inflytande över staternas politik.

Begreppsprecisering

Innan jag börjar med analysen måste dock en del centrala begrepp preciseras. Vad är en intresseorganisation och vad menas egentligen med att en intresseorganisation har tillträde?

Tillträde diskuteras ofta inom statsvetenskapen och det finns självklart olika definitioner av begreppet. Den jag kommer att använda mig av är trogen Marie Uhrwings avhandling där hon använder sig av John Mark Hansens definition från *Gaining Access: Congress and the Farm Lobby*. Han definierar tillträde på följande sätt:

Access' denotes a close working relationship between members of Congress and privileged outsiders – interest groups, political parties, promoters of causes. In granting access, lawmakers give serious, sustained attention to the policy views of their favoured informants. Empirically, therefore, access refers to the status of outside actors in congressional deliberation.⁴³

Tillträde är alltså, enligt denna definition, det privilegium som olika intresseorganisationer får i form av kontakt med kongressledamöter eller lagstiftare där organisationernas åsikter och intressen aktivt uppmärksammas av motparten. Det räcker alltså inte med att organisationer bara är i maktens korridorer, utan någon måste också aktivt lyssna uppmärksamt på vad de har att säga.

Tillträde, i den här undersökningen, innebär inte nödvändigtvis att aktören har fått faktiskt fysiskt tillträde till förhandlingarna. Tillträde syftar här på att en intresseorganisation har möjlighet att delta i beslutsprocessen om den vill, men kan även välja att avstå ifrån detta⁴⁴.

Vilka tillträdesmöjligheter kan då en organisation ha? Det finns flera olika sätt för en intresseorganisation att få tillträde. Det kan antingen vara tillträde initierat av staten (eller, som i Trips-fallet, WTO) antingen i form av en samverkan med organisationen eller med organisationen som en konsulterande aktör, eller så kan det

43 Hansen 1991:22

44 Uhrwing 2001:55

vara tillträde som intresseorganisationen själv har tagit initiativ till, till exempel i form av skrivelser, frivilliga remissyttranden eller uppvaktningar av politiker och tjänstemän.

När det gäller att definiera intresseorganisationer så finns det många olika alternativa definitioner inom vetenskapen. Jag kommer att utgå ifrån att definiera Non-Governmental Organisations (NGOs). Det är dock inte självklart vad det innebär för en organisation att vara "Non-Governmental". En strikt definition tillåter inte någon form av statligt inflytande för att organisationen ska räknas som en NGO. En mer tillåtande definition skulle tillåta viss statlig inblandning. I min studie kommer jag ha en ganska tillåtande definition. Min definition på intresseorganisation är en politisk organisation, som inte är grundad av någon nationalstat, som för en enhetlig talan inom specifika intresseområden. Jag tillåter med det här även intergovernmentala⁴⁵ organisationer så länge de inte är grundade av en speciell stat. Tanken är att så många organisationer som möjligt skall kunna räknas som intresseorganisationer utan att för den delen vara en statlig myndighet. Å andra sidan är definitionen väldigt bred och oöverskådlig.

Resurser i min uppsats kommer i huvudsak syfta på ekonomiska resurser. En anledning till detta är de finansiella resurserna ofta brukar utmålas som "the usual suspect" och är en relativt enkel faktor att mäta då det finns många sätt att operationalisera det på.

Metod

Min hypotes är att resursstarka organisationer har lättare att få tillträde än resurssvaga. I min undersökning kommer jag därför använda mig av ett analysinstrument som kommer att skilja på resursstarka och resurssvaga aktörer samt tillträde till och inte tillträde till förhandlingarna (se figur 1). Uhrwing operationaliserar resurser som antal anställda och antal medlemmar⁴⁶. Min ambition är att inte avträda alltför långt ifrån hennes studie i mitt användande av den, men viss anpassning bör göras för att det ska lämpa sig för min studie. Ett praktiskt problem ligger i att operationalisera resurser som antal medlemmar. Det är osäkert hur detta är tillämpligt i de fall då det, som i Trips-fallet, även innefattar att paraplyorganisationer är aktuellt att studera. Antalet medlemmar är i dessa fall inte en bra operationalisering

45 Lite klumpig (o)översättning av det engelska begreppet intergovernmental.

46 Uhrwing 2001:51-52

då paraplyorganisationernas resurser är mer beroende av summan av resurserna organisationerna har som finns ”under paraplyet”. En paraplyorganisation med ett stort antal medlemmar kan ändå vara betydligt resurssvagare än en paraplyorganisation med ett litet antal medlemmar. Antalet medlemmar är alltså ingen bra operationalisering i min studie och jag kommer därför inte att använda mig av någon sådan variabel.

En kritisk del av min undersökning är att studera resurser. Resurser är självklart inte en dikotomi i sig, utan är istället en gradvis skala. Så var ska man då dra gränsen för vad som är resursstark och resurssvag? Det finns inget självklart svar på den frågan inom statsvetenskapen och inga som helst riktlinjer för vad man kan jämföra med. Den gräns som jag kommer att använda mig av kommer därför vara helt godtyckligt satt och jag lämnar det upp till läsaren att bedöma hur rimlig den är.

Den gräns jag har valt att sätta är beräknad efter de aktörer jag har haft möjlighet att studera. Utifrån de 12 aktörerna har jag sorterat dem i ordning efter hur många anställda de har haft år 1994 (samma år som Trips-avtalet ratificerades). Utan förkunskap om exakt vilka av dessa det är som har fått tillträde har jag sedan valt ut de fyra organisationer som har minst antal anställda. Den organisationen som har flest anställda av dessa fyra kommer att utgöra den övre gränsen inom kategorin resurssvag. Jag kommer dock att avrunda denna organisations (Merck & Co.) antal anställda upp till närmaste tusental, vilket kommer att utgöra den faktiska gränsen (alltså 48 000 anställda) mellan resursstark och resurssvag. Det här gör visserligen att antalet organisationer som kommer att hamna i kategorierna resurssvaga och resursstarka organisationer kommer att vara fast, men det innebär naturligtvis inte att resultatet behöver påverkas.

Hur ska man då operationalisera tillträde? Här har jag tänkt använda mig av en tidsfaktor. Alla organisationer som har varit med i processen hela vägen fram till dess undertecknande 1994 räknar jag som att de har haft tillträde. De organisationer som inte räknas som att de har haft tillträde är således alla som inte har varit med i processen överhuvudtaget eller de som lämnade processen innan ratificeringen. Det här är ett något grovt sätt att operationalisera begreppet på. Organisationer som har tillkommit sent under själva processen behöver inte nödvändigtvis ha haft så mycket inflytande som de som har varit med ifrån början. Likväl kommer de här att räknas in under kategorin som har haft tillträde.

Analysenheter

I fallet Trips har det framförallt varit en sådan här paraplyorganisation som har varit inblandad. Denna går under benämningen *Intellectual Property Committee* (hädanefter benämnt IPC)⁴⁷. Denna organisation kan visserligen benämnas vara en NGO, men i vissa avseenden skiljer den sig ifrån många andra NGOs. Det som framförallt är relevant för min studie är att organisationen inte har öppen rekrytering av medlemmar, utan är istället en sorts lobbyorganisation där flera olika multinationella företag anslutit till IPC i syfte att förespråka en gemensam policy om immaterialrätt⁴⁸.

IPC kan man välja att se som en intresseorganisation i sig, men det ger, tycker jag, ingen rättvis bild av organisationen då de i själva verket inte har någon funktion i sig utan är helt beroende av sina medlemmar. IPC har till exempel inga egna anställda utan representeras endast av individer från deras respektive medlemsorganisationer⁴⁹. Att betrakta IPC som en enskild intresseorganisation är därför missvisande. Jag ska istället studera dess medlemmar (eller, rättare sagt, de jag har kunnat studera) för att ge en rättvis bild av ifall de fått tillträde till Trips-förhandlingen.

IPC bestod mellan bildandet 1986 och 1996 av mellan 11 och 14 olika företag⁵⁰ och organisationen företräds också uteslutande av dessa företag. De flesta av organisationerna som jag kommer inbegripa i min studie är eller har varit medlem i IPC. För att studera organisationerna och dess resurser så har jag använt respektive organisationers årsredovisningar år 1994 (det vill säga samma år som Trips-avtalet ratificerades). Dessa är relativt lätta att få tillgång till på internet och jag har i mitt fall använt mig av en internetsida som erbjuder tillgång till flera företags årsredovisningar mot betalning⁵¹. Det finns flera internetsidor som erbjuder samma tjänst och valet av just denna var helt godtycklig enligt egen smak och tillgång, men jag har även använt mig av några av de andra liknande internetjänsterna för att verifiera att det verkligen är de autentiska årsredovisningarna som erbjuds⁵². Jag har dock inte lyckats få tillgång

47 Sell 2003

48 Sell 2003:96

49 En reservation är dock att IPC har visat sig vara en organisation som är väldigt svår att hitta information om. Mig veterligen har de inga egna anställda, men det beror på att jag inte har hittat några som helst tecken på att de skulle ha det. Deras skrivelser till WTO-sekretariatet var exempelvis undertecknade endast av dess medlemmars verkställande direktörer.

50 Ibid

51 www.hoovers.com

52 www.annualreports.com, www.zpub.com/sf/arl/, www.transnationale.org

till samtliga aktuella företags årsredovisningar. Mycket på grund av att en del inte längre existerar som enskilda företag. Jag har därför exkluderat dessa från min studie och koncentrerat mig på de organisationer där årsredovisningarna har varit tillgängliga, vilket utgör elva utav de fjorton företagen. Även om idealet hade varit att studera samtliga organisationer så anser jag ändå att det inte kommer att påverka resultatet nämnvärt då de elva återstående företagen utgör ett brett spann vad gäller resurser. Å andra sidan har jag ingen som helst aning om hur många de bortfallna organisationerna har anställt vilket riskerar att snedvrider resultatet en aning.

De elva organisationerna som ingår i undersökningen, i egenskap av att de har eller är medlemmar av IPC, är General Motors, Bristol-Myers, Du Pont, Hewlett-Packard, IBM, Johnson & Johnson, Pfizer, FMC, Procter & Gamble, CBS och Merck & Co. Det är en gedigen skara företag från många olika branscher. Här finns organisationer från läkemedelsbranschen (till exempel Johnson & Johnson och Pfizer), elektronikbranschen (IBM, Hewlett Packard), bilbranschen (General Motors) och kemibranschen (FMC⁵³)

År 1986 bestod medlemmarna i IPC av General Motors, Bristol-Myers, Du Pont, Hewlett-Packard, IBM, Johnson & Johnson, Pfizer, CBS och Merck & Co. men år 1994 deltog inte längre CBS, Du Pont och General Motors medan FMC och Procter & Gamble hade tillkommit⁵⁴. Det är svårt för en utomstående att få veta varför vissa medlemmar tillkom och varför vissa medlemmar försvann ifrån organisationen eftersom den är väldigt stängd och dunkel. Man kan antingen ha valt att avbryta medlemskapet frivilligt, men organisationerna kan också ha slängts ut ur samarbetet. Det är dock inte upp till mig att avgöra varför dessa har fallit bort, så jag överlåter det till vidare forskning.

Andra aktörer som är intressanta att studera är svårare att hitta. Här måste det göras en utvärdering om vilka aktörer som skulle ha haft ett intresse av att vara med i förhandlingarna, men som inte har fått tillträdet. Eftersom det saknas dokumentation om vilka som skulle kunna tänkas vara intresserade så är det här något problematiskt. Här kommer jag att studera de aktörer som efter ratificering av Trips-avtalet har utmärkt sig som kritiker av det. Bland dessa kan nämnas FN-organet *World Health Organisation* (hädanefter benämnt WHO)⁵⁵. WHO är den enda av de studerade organisationerna som inte har varit med i IPC, men som mycket väl hade haft intresse

53 FMC står för Food Machinery and Chemical corp.

54 Sell 2003:96 fotnot

55 Sell 2003:148-150

av att delta i beslutsprocessen. Jag hade gärna studerat flera organisationer som hade haft intresse av att få tillträde, såsom många NGOs, men på grund av svårigheterna i att få tag på data, har jag fått nöja mig med endast WHO, vilket ändå är bättre än ingenting.

Min studie kommer alltså att både innefatta privata, multinationella företag, men även andra typer av organisationer, vilket kommer att påverka mitt sätt att operationalisera resurser. I de fall då det är företag som studeras skulle man kunna använda sig av tillgångar i form av kapital (som det står väldigt utförligt redovisat i årsrapporterna) som en operationalisering av resurser, men i de fall då det är andra typer av organisationer som studeras så är detta nästintill omöjligt då många organisationer är ovilliga att lämna ut dessa uppgifter och de är ofta konfidentiella uppgifter som inte kan lämnas ut⁵⁶. På grund av detta är det svårt att använda sig av ekonomiska resurser för att jämföra aktörerna då det är problematiskt att jämföra en uppgift med en icke-existerande uppgift. I min studie kommer jag därför enbart använda mig av antalet anställda som ett mått på resurser i min analys för jämförbarhetens skull.

Analysverktyg

Mitt analysverktyg kommer således vara en fyrfältare med två dikotomier: tillträde till förhandlingarna – ej tillträde till förhandlingarna respektive resursstarka – resurssvaga aktörer. Analysverktyget illustreras i figuren nedan.

Analysverktyg	Resurssvaga aktörer	Resursstarka aktörer
Tillträde till förhandlingar	A	B
Ej Tillträde till förhandlingar	C	D

Det idealiska resultatet för att få stöd för min hypotes är alltså att det bara är kategorierna B och C som organisationerna kommer att falla in i. Kategorierna A och D är således resultat som kommer innebära ett minskat stöd för hypotesen.

Ett alternativ till detta upplägg hade kunnat vara att man istället skulle koncentrerat sig helt på förhandlingsprocessen och studera förhandlingsprocessen möte för möte.. Det är till exempel tänkbart att aktörer kan skaffa sig en dominant position beroende på hur väl de presenterar argument rent retoriskt. Man kan även tänka sig att en aktör

kan skaffa sig en dominant position beroende på deras egna kontaktnät inom organen där de vill ha inflytande. Det finns många fördelar med ett sådant här tillvägagångssätt, men det missar processen innan själva förhandlingarna, vilket jag tycker i Trips-avtalet, är en stor nackdel. Lika tänkbar som någon teori kan vara om hur aktörer får inflytande i själva förhandlingprocessen, lika tänkbart kan det vara att man, när man går in i en förhandlingsprocess, redan har en ram uppsatt för hur avtalet slutligen kommer att se ut beroende på vilka aktörer man tillåter att delta i processen. Av denna anledning har jag valt att undersöka processen även innan själva förhandlingarna påbörjades.

Tänkbara resultat

Vilka är då de tänkbara resultaten man kan förvänta sig i min undersökning? I mitt analysverktyg finns det alltså fyra olika resultat som är möjliga. Resursstarka som har fått tillträde, resurssvaga som har fått tillträde, resursstarka som inte har fått tillträde samt resurssvaga som inte har fått tillträde. I teorin skulle min hypotes få stöd om det visar sig att alla aktörer antingen hamnar i kategorin resursstarka som får tillträde till förhandlingsprocessen eller i kategorin resurssvaga som inte får tillträde till detsamma. Det här scenariot är dock inte speciellt realistiskt. Det kommer troligtvis finnas vissa aktörer som inte hamnar i någon av dessa två kategorier, utan i någon av de två andra, det vill säga antingen resursstarka aktörer som inte får tillträde till förhandlingarna eller resurssvaga som får tillträde till detsamma. I dessa fall kan vi inte utesluta att andra faktorer kan ligga bakom detta, som i sin tur inte tas hänsyn till i teorin. Om dessa dock visar sig vara mer undantagsfall än regel så anser jag att teorin, trots avvikande resultat, ändå får stöd. Man kan dock tänka sig att resultaten kan vara jämnt spridda i alla dessa fyra kategorier, varav det, om det så blir, skulle innebära att teorin i praktiken är falsifierad. Var gränsen går för hur många avvikande resultat det krävs för att teorin skall anses vara falsifierad är en svår gränsdragning och kommer vara helt min egen. Det är alltså helt godtyckligt och kan säkerligen ifrågasättas. Jag har ändå tänkt dra en gräns där, av tolv analysenheter som studeras, så får bara högst fyra av dem hamna i de avvikande kategorierna resurssvaga med tillträde och resursstarka utan tillträde. Om fem eller flera hamnar i dessa kategorier så får teorin anses falsifierad.

Resultat

Innan jag presenterar det insamlade empiriska materialet så är det på sin plats att även påminna om vilka olika intresseorganisationer som har ingått i undersökningen. Jag har alltså undersökt totalt tolv organisationer: General Motors, Bristol Myers, Du Pont, Hewlett Packard, IBM, Johnson & Johnson, Pfizer, FMC, Procter & Gamble, CBS, Merck & Co. samt WHO. Av dessa är det åtta stycken som har fått vara med i processen till ratificeringen av avtalet: Bristol Myers, Hewlett Packard, IBM, Johnson & Johnson, Pfizer, FMC, Procter & Gamble och Merck & Co. De som inte har fått vara med är alltså General Motors, Du Pont, CBS och WHO. Ingen av dessa organisationerna är dominerande i bemärkelsen utan konkurrens, eftersom det finns väldigt många andra organisationer som företräder samma bransch. Måhända att just de organisationerna jag har studerat kan vara de absolut största inom respektive bransch, men de är för den sakens skull inte utan konkurrens.

IPC

Av de tolv som undersöks så har elva av dessa varit (eller är fortfarande) medlemmar i paraplyorganisationen IPC. Den här organisationen har varit väldigt tongivande i förhandlingarna om Trips-avtalet, så en kort presentation av organisationen och dess aktiviteter i samband med Trips-förhandlingarna är på sin plats.

IPC bildades år 1986 och är en allians mellan olika amerikanska multinationella företag. Syftet med bildandet av denna organisation var att föra upp immaterialrätt på agendan inför Uruguay-rundan av WTO-förhandlingarna⁵⁷. Utgångspunkten var en opublicerad skrivelse för IBM 1985. Syftet med den här skrivelsen var att identifiera vad som behövde göras för att föra upp immaterialrätt på agendan inför Uruguay-rundan⁵⁸. Den innehöll ett möjligt scenario för att lyckas föra upp den immaterialrättsliga diskussionen i Uruguay-rundan. Vid den här tiden var inte immaterialrätt intressant för de flesta länder. I bland annat Europa, Japan och Kanada var man skeptiskt till en diskussion om immaterialrätt i samband med handel. Undantaget var USA som hade många olika anledningar för att vilja diskutera

57 Vid den här tidpunkten hette det i själva verket GATT (General Agreements on Tariffs and Trade) men blev sedermera WTO i just denna runda.

58 Drahos 1995; Sell 2003

immaterialrätt i den globala handelssektorn⁵⁹. Amerikanerna visste att det var av stor betydelse att man fick med sig de andra stora aktörerna i förhandlingarna (Europa, Japan och Kanada) för att kunna föra upp diskussioner kring immaterialrätt. Eftersom Europa, Japan och Kanada var skeptiska till detta så var man tvungen att hitta ett sätt att få även dem att föra samma linje i förhandlingarna. Det här kom att bli IPCs huvuduppgift innan själva förhandlingarna hade påbörjats. Man började samarbeta med andra organisationer världen över för att åstadkomma en konsensus kring frågan. Organisationen koncentrerade sig speciellt på att få med sig de andra medlemmarna i QUAD-kommittén⁶⁰ (Europa, Japan och Kanada), vilket man också lyckades med. Under själva förhandlingarna fungerade dock organisationen som en konsulterande aktör i frågan. Man hade vid det här laget full kontroll över QUAD-kommittén vilket gjorde IPC till en väldigt inflytelserik aktör i Trips-förhandlingarna.

IPCs medlemmar enades inledningsvis kring en gemensam policy som senare skulle föras av de enskilda organisationerna i sin lobbyverksamhet. Under den gemensamma policyn opererade organisationerna på många olika plan för att föra fram sina synpunkter om immaterialrättens roll i ett internationellt sammanhang. Man inledde en stor lobbyverksamhet där man dels tryckte på andra organisationer, med intressen i immaterialrätt i Europa, Japan och Kanada bland annat, för att få dem att driva samma agenda som USA (och IPC), dels hade man omfattande lobbyverksamheter mot alla länder som deltog i förhandlingarna för att även få dem att driva samma linje och till sist gjorde man även skrivelser till GATT-sekretariatet som sedermera skulle utgöra en inledande form av Trips-avtalet som länderna, som deltog vid förhandlingsbordet, skulle förhandla om⁶¹.

Förhandlingarna i sekretariatet var stängd för intressorganisationer. Det här hindrade dock inte IPC från att influera processen. USAs förhandlare i processen hade direktkontakt med IPC för konsultation i immaterialrättsfrågan⁶². IPC hade alltså tillträde till beslutsprocessen, framförallt i form av formell konsultation initierad av de inblandade aktörerna i beslutsprocessen, men också formell kontakt initierad av intresseorganisationen då man gjorde skrivelser till WTO-sekretariatet.

59 Drahos 1995; Sell 2003

60 QUAD är en kommitté inom WTO som används för att föra förhandlingar framåt.

61 Sell 2003:104-115

62 Drahos 1995

WHO

The World Health Organization är den enda organisationen jag studerar som inte är eller har varit medlem i IPC. De har inte heller fått vara med i beslutsprocessen⁶³ om Trips-avtalet, men det betyder dock inte att organisationen inte hade haft intresse av att få delta. Efter ratificeringen av Trips har WHO uttryckt sin oro för stigande priser på mediciner⁶⁴ och i maj 1999 antog man en resolution⁶⁵ som uppmuntrar medlemsstaternas (WHOs medlemsstater) att säkerställa likvärdig tillgång till oundgänglig medicin och revidera alternativen i internationella avtal för att säkerställa denna tillgång (en tydlig lobbning mot Trips avtalet)⁶⁶.

WHOs starkaste anledning att vara oroliga över stigande medicinpriser är vilka hälsoeffekter det har för befolkningen i fattiga länder, vilket motverkar deras arbete som organisation. Under Trips-förhandlingarna så var det många u-länder som gick emot idén om att innefatta immaterialrätt i Uruguay-rundan bland annat på grund av oron för stigande medicinpriser⁶⁷. Det var alltså inte en överraskning att Trips-avtalet skulle kunna ha en negativ effekt på tillgången på medicin i u-länder. Trots att detta är av stort intresse för WHO så har alltså inte organisationen fått tillträde till Trips-förhandlingarna.

Tyvärr har det varit betydligt svårare att få tag på hur många anställda WHO hade under tiden för Trips-förhandlingarna. Den närmaste siffran jag har lyckats få tag på är från 1998, alltså fyra år efter att avtalet ratificerades. Den här siffran är alltså inte lika tidsnära som de övriga, men det kommer trots allt inte att påverka resultatet eftersom organisationen med god marginal är den minsta i bemärkelsen antalet anställda.

Organisationerna – anställda och tillträde

När jag nu ska presentera uppgifterna om antalet anställda i varje organisation för sig kommer jag att räkna upp dem i ordning med början i den organisation med flest anställda.

63 Om inte samtliga källor jag har läst om Trips-förhandlingarna av någon anledning inte har nämnt ett ord om WHO i samband med själva förhandlingarna, vilket jag ser som väldigt otroligt.

64 Matthews 2002:133; Wilder 2001:526

65 World Health Assembly, Resolution 52.19, "Revised Drug Strategy" (24 maj 1999) tillgänglig via: http://policy.who.int/cgi-bin/om_isapi.dll?infobase=wha&record={134}&softpage=Document42 (senast besökt 24 maj 2008)

66 Sell 2003:149-150: resolutionens id: WHA 52.19 1999

67 Matthews 2002:31; Sell 2003:108

Av de studerade organisationerna är det bilproducenten General Motors som i särklass hade flest anställda runt om i världen vid årsskiftet 1993-1994 med ungefär 531 700 över hela världen⁶⁸. Det är mer än dubbelt så många som IBM, med näst flest anställda, 265 207⁶⁹. Sedan är det ännu ett stort hopp ner till den tredje största organisationen, Du Pont, med 114 000 anställda⁷⁰. Efter det är det mindre hopp mellan organisationerna. Du Pont följs av CBS som hade 101 654 anställda⁷¹. Sedan följer i ordning Procter & Gamble (96 500)⁷², Hewlett-Packard (96 200)⁷³, Johnson & Johnson (81 600)⁷⁴, Bristol-Myers (49 500)⁷⁵, Merck & Co. (47 100)⁷⁶, Pfizer (40 500)⁷⁷, FMC (20 696)⁷⁸ och slutligen WHO med 3 800 anställda år 1998⁷⁹.

Vilka har då fått tillträde till Trips-förhandlingarna? Här har jag haft två uppgifter under två olika tidpunkter: en 1986 och en 1994. Uppgifterna redovisar vilka organisationer som var medlemmar i IPC när organisationen bildades och vilka som hade tillkommit och fallit bort år 1994 när Trips-avtalet skrevs under. De organisationer som var medlemmar 1986 var Bristol-Myers, CBS, Du Pont, General Motors, Hewlett-Packard, IBM, Johnson & Johnson, Merck & Co. Och Pfizer⁸⁰. 1986 hade FMC och Procter & Gamble också tillkommit medan CBS, Du Pont och General Motors inte längre var med (i IPC)⁸¹.

En systematisk tabell redovisas här:

Intresseorganisation	Antalet anställda	Tillträde	Ej tillträde
General Motors	531 700		X
IBM	256 207	X	
Du Pont	114 000		X
CBS	101 654		X
Procter & Gamble	96 500	X	
Hewlett-Packard	96 200	X	

68 Årsrapport 1994 (se "övriga källor" i referenslistan)

69 Årsrapport 1994 (se "övriga källor" i referenslistan)

70 Årsrapport 1994 (se "övriga källor" i referenslistan)

71 Årsrapport 1994 (se "övriga källor" i referenslistan)

72 Årsrapport 1994 (se "övriga källor" i referenslistan)

73 Årsrapport 1994 (se "övriga källor" i referenslistan)

74 Årsrapport 1994 (se "övriga källor" i referenslistan)

75 Årsrapport 1994 (se "övriga källor" i referenslistan)

76 Årsrapport 1994 (se "övriga källor" i referenslistan)

77 Årsrapport 1994 (se "övriga källor" i referenslistan)

78 Årsrapport 1994 (se "övriga källor" i referenslistan)

79 WHO's hemsida från 1998 (se "övriga källor" i referenslistan)

80 Sell 2003:2, fotnot 1

81 Sell 2003:96, fotnot 1

Johnson & Johnson	81 600	X	
Bristol-Myers	49 500	X	
Merck & Co.	47 100	X	
Pfizer	40 500	X	
FMC	20 696	X	
WHO	3 800		X

Analys

Med resultaten i handen är det endast en organisation, WHO, som faller inom kategorin resurssvaga aktörer som inte har fått tillträde. Tre organisationer, Pfizer, FMC och Merck, faller inom kategorin resurssvaga aktörer som har fått tillträde till förhandlingarna. Tre organisationer, General Motors, Du Pont och CBS, faller under kategorin resursstarka aktörer som inte har fått tillträde och till sist så är det fem organisationer, Bristol-Myers, Hewlett-Packard, IBM, Johnson & Johnson och Procter & Gamble, som faller under kategorin resursstarka aktörer med tillträde till förhandlingarna. För att få en ordentlig överblick av resultatet så sätter jag in dem i mitt analysverktyg:

Analysverktyg	Resurssvaga aktörer	Resursstarka aktörer
Tillträde till förhandlingar	Pfizer, FMC, Merck & Co.	Bristol-Myers, Hewlett-Packard, IBM, Johnson & Johnson, Procter & Gamble
Ej Tillträde till förhandlingar	WHO	General Motors, Du Pont, CBS

Figur 2

Som vi ser så får min hypotes dåligt stöd i undersökningen. Resultatet visar att en

organisations finansiella resurser inte har en betydande roll för att den ska få tillträde till beslutsprocessen. Av de fyra mest resursstarka är det endast en organisation som har fått tillträde till Trips-förhandlingarna medan tre av de fyra resurssvagaste *har* fått tillträde. Av de tolv studerade organisationerna så är det alltså endast hälften av dem som antingen kan kategoriseras som resursstarka aktörer som har fått tillträde, eller resurssvaga aktörer som inte har fått tillträde (det vill säga de två kategorier som hade gett stöd åt min hypotes). Min hypotes kan alltså anses vara falsifierad.

Resultaten vittnar om att det är andra faktorer än de finansiella resurserna som har spelat in för att intresseorganisationer ska ha fått tillträde till Trips-processen. Vad som kan noteras utifrån resultatet är att de organisationer som har fått tillträde till processen är läkemedelsföretag (Pfizer, Merck & Co, Bristol-Myers, Johnson & Johnson och Procter & Gamble), elektronikföretag (IBM) samt kemiföretag (FMC), vilket är branscher där immateriell egendom (framförallt patent) spelar en huvudroll. Undantaget är Du Pont som även det är ett kemiföretag. Det hade varit intressant att studera vilken roll immateriell egendom hade i Trips-fallet.

Slutsats

Det är tämligen svårt att dra slutsatser av undersökningen då den är begränsad till endast ett fall och ett väldigt begränsat antal organisationer.

Om vi nu ser tillbaka på resultatet och jämför med teorierna så finns det inte mycket stöd för någon av dem. Gruppteorin faller i egenskap av att det är tydligt att alla organisationer faktiskt inte har fått tillträde till beslutsprocessen. Vi kan direkt dra slutsatsen att det finns hinder för intresseorganisationerna att delta, men även om detta hinder antas vara finansiella resurser, som många neo-pluralisterna hävdar, så får inte heller det antagandet mycket stöd då tre av de fyra resursstarkaste inte har varit med i processen.

Men om det då har funnits strukturella hinder för intresseorganisationer att få tillträde till Trips-förhandlingarna, vad är då dessa hinder? För att kunna tolka resultaten utifrån ett skandinaviskt korporatistperspektiv så kräver det att vi vet mer än vad som har studerats. Det krävs att vi analyserar varje organisations ställning och status inom sitt intresseområde. Ett scenario där den skandinaviska korporatismen skulle få stöd skulle innebära att alla studerade organisationer har en dominerande ställning inom sitt område. Om man pratar om dominerande ställning i form av

finansiella resurser (som jag gör i undersökningen) så skulle de organisationer som har fått tillträde vara dominerande i bemärkelsen finansiella resurser utan någon egentligen konkurrens. Den skandinaviska korporatismen faller här, egentligen inte på resultatet, utan snarare på vilka organisationer som har studerats. Alla utom WHO företräder en marknadsbransch. Faktum är att den skandinaviska korporatismen undergrävs då det visar sig att av flera stora, konkurrerande läkemedelsbolag som har ingått i studien, så har alla har fått tillträde. Om man dock skulle bortse ifrån konkurrensaspekten för den skandinaviska korporatismen, och bara ta hänsyn till dominerande organisationer i bemärkelsen finansiella resurser, så får inte den skandinaviska korporatismen nåt vidare stöd då heller. General Motors är, i egenskap av att vara den största bilproducenten i världen⁸², det närmaste en dominerande organisation man kan komma i min studie, och de har *inte* fått tillträde till förhandlingarna.

Av samma anledning kan man även frestas att dra slutsatsen att producentkorporatismen inte heller den ges mycket stöd i min undersökning, men isåfall drar man en förhastad slutsats. En måste först och främst fråga sig hur beroende WTO är av stora producentorganisationer. Här hävdar jag att det inte finns ett direkt beroende. WTO är, som bekant, ett överstatligt handelsorgan och är därför i första hand beroende av att ha så mycket medlemsstater som möjligt för att kunna reglera handeln i så stor skala som möjligt. Däremot finns det ett annat beroende. I egenskap av att vara en handelsorganisation så är WTO direkt beroende av att medlemsländerna har någonting de vill handla med, och om det ska finnas någonting att handla med så krävs det också att någon eller någonting producerar det. Producentorganisationerna ligger här på ett trumfkort. WTO är alltså beroende av producentorganisationer eftersom de är beroende av att medlemsländerna har någonting att handla med, dvs ett indirekt beroende av producentorganisationer.

Man kan alltså dra slutsatsen att WTO är beroende av producentorganisationer, men får teorin stöd utifrån mitt resultat? Visst stöd får den då alla organisationer som har fått tillträde är producentorganisationer, däremot är även tre av fyra av de organisationerna som inte har fått tillträde även de producentorganisationer. Att alla som har fått tillträde är producentorganisationer kan alltså bero bara på att elva av tolv organisationer jag har studerat är producentorganisationer, så även om det är ett visst stöd så är det ett dåligt stöd. Lägg därtill att de tre organisationerna som inte har fått

82 Iallafall om man frågar dem själva (<http://www.gm.com/corporate/about/>)

tillträde är topp fyra, bland de jag har studerat, i resurser.

Problem med slutsatserna och vidare forskning

Nu när jag har gjort studien och alla resultat och slutsatser är dragna så frestas kanske en del av att tro att det slutar här, men så är inte fallet. Det finns ett problem som inte kan bortses ifrån. Hittills har jag medvetet gjort min studie och dragit slutsatser utifrån den baserat på att varje organisation är fristående i sig, men i realiteten så var så inte fallet då huvuddelen av dem gick under IPCs paraply. Frågan är vad det kan ha haft för betydelse för organisationernas tillträde att de har enats kring en gemensam ståndpunkt på det här sättet. Är det här *det* karaktärsdraget som har gett privata intresseorganisationer tillträde till beslutsprocessen?

Utifrån min studie kan man inte dra några slutsatser om det. Framtida forskning ges företräde åt att studera IPC (och paraplyorganisationer överhuvudtaget) mer ingående.

Referenser

Litteratur

Susan K. Sell (2003) *Private Power, Public Law: The Globalization of Intellectual Property Rights*, Cambridge University Press

Patricia Search (1999) *Electronic Art and the Law: Intellectual Property Rights in Cyberspace*; LEONARDO, vol. 32, Nr. 3, pp. 191-195

Marie Uhrwing (2001) *Tillträde till maktens rum: om intresseorganisationer och miljöpolitiskt beslutsfattande*; GIDLUND

Daniel Berlin (2007) *Green Power Generators: how the political stakes of global environmental conventions make some NGOs more fit for power than others*; Department of Political Science, Göteborg University

Peter Drahos (1995) *Global Property Rights In Information: The Story of Trips at the GATT*; Prometheus, vol. 13, Nr. 1

Duncan Matthews (2002) *Globalising Intellectual Property Rights: The Trips Agreement*; Routledge

Arthur Bentley (1967) *The Process of Government*; Cambridge

Robert A Dahl (1982) *Dilemmas of Pluralist Democracy: Autonomy vs. Control*; Yale University Press

Alan Rosenthal (1993) *The Third House: Lobbyists and Lobbying in the States*; CQ Press

Bo Rothstein (1992) *Den korporativa staten*; Norstedts juridik

Kay Lehmann Schlozman & John Tierny (1986) *Organized Interest and American*

Democracy; Harper & Row

PerOla Öberg (1994) *Särintresse och allmänintresse: Korporatismens ansikten*; Almqvist & Wiksell International

Andrew McFarland (1983) "Public Interest Lobbies Versus Minority Faction" i Cigler, Allan och Burdett Loomis (red.) *Interest Group Politics*; CQ Press

Grant Jordan & Jeremy Richardson (1987) *Government and Pressure Groups in Britain*; Clarendon

Peter Williamson (1989) *Corporatism in Perspective*; Sage Publications

Gerhard Lembruch & Phillipe Schmitter (eds.) (1982) *Patterns of Corporatist Policy-Making*; Sage

Alan Cawson (1982) *Corporatism and Welfare: Social Policy and State Intervention in Britain*; Heinemann Education

Alan Cawson (1985) *Organized Interest and the State: Studies in Meso-Corporatism*; Sage Publications

Alan Cawson & Peter Saunders (1983) "Corporatism, Competitive Politics and Class Struggle" i Roger King (red.) *Capital and Politics*; Routledge

John Mark Hansen (1991) *Gaining Access: Congress and the Farm Lobby, 1919-1981*; University of Chicago Press

Christopher May & Susan K. Sell (2006) *Intellectual Property Rights: A Critical History*; Lynne Rienner Publishers, Inc.

Övriga källor

Agreement on Trade Related Aspects of Intellectual Property (Trips) (elektronisk källa tillgänglig på: http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/27-trips.pdf)

General Motors SEC Filing 10-k (1994) (elektronisk källa tillgänglig på: <http://cdn.hoovers.com/free/co/secdoc.xhtml?ID=10640&ipage=600176&doc=1>)

IBM SEC Filing 10-k (1994) (elektronisk källa tillgänglig på: <http://hoovweb.hoovers.com/free/co/secdoc.xhtml?ID=10796&ipage=663243>)

Du Pont SEC Filing 10-k (1994) (elektronisk källa tillgänglig på: <http://www.hoovers.com/free/co/secdoc.xhtml?ID=10487&ipage=253029>)

CBS SEC Filing 10-k (1994) (elektronisk källa tillgänglig på: <http://www.hoovers.com/free/co/secdoc.xhtml?ID=12435&ipage=1052124>)

Procter & Gamble SEC Filing 10-k (1994) (elektronisk källa tillgänglig på: <http://www.hoovers.com/free/co/secdoc.xhtml?ID=11211&ipage=802531>)

Hewlett-Packard SEC Filing 10-k (1994) (elektronisk källa tillgänglig på: <http://www.hoovers.com/free/co/secdoc.xhtml?ID=10723&ipage=1204924>)

Johnson & Johnson SEC Filing 10-k (1994) (elektronisk källa tillgänglig på: <http://www.hoovers.com/free/co/secdoc.xhtml?ID=10824&ipage=1072015>)

Bristol-Myers SEC Filing 10-k (1994) (elektronisk källa tillgänglig på: <http://www.hoovers.com/free/co/secdoc.xhtml?ID=10232&ipage=279576>)

Merck & Co. SEC Filing 10-k (1994) (elektronisk källa tillgänglig på: <http://www.hoovers.com/free/co/secdoc.xhtml?ID=10986&ipage=78227>)

Pfizer SEC Filing 10-k (1994) (elektronisk källa tillgänglig på:
<http://www.hoovers.com/free/co/secdoc.shtml?ID=11175&ipage=1159262>)

FMC SEC Filing 10-k (1994) (elektronisk källa tillgänglig på:
<http://www.hoovers.com/free/co/secdoc.shtml?ID=10540&ipage=1375429>)

WHO officiell hemsida (1998) (elektronisk källa tillgänglig på:
<http://web.archive.org/web/19981201235809/www.who.int/aboutwho/en/structure.htm>)